

BARCELONA

Passeig de Gràcia, més de cent anys en la columna vertebral de Barcelona

El passeig d'or

Un grup de turistes acaba d'aterrar a Barcelona. El primer matí els toca visita al passeig de Gràcia. Cases modernistes, alguna entitat financera que també tenen al seu país... Fa uns noranta anys, per avui on ells passen, hi corrien cotxes de cavalls i Santiago Rusiñol hi feia de les seves.

Barcelona en blanc i negre. Imatges del passeig de Gràcia. Una via ampla al mig i dues d'estretes a les vores, per al tramvia. I entre tramvia i espai per als cotxes, dues franges de vianants amb arbres. La gent hi circula calmosa. Dones amb faldilles llargues, nens amb cercols o senyors amb barret hi passen. Tothom fa cara de tenir més edat, de ser més vell. El primer que sobta són els carrers buits o pràcticament sense ni un cotxe. De tant en tant un Hispano Suiza o un cotxe de cavalls amb un lacai assegut al pescant i cofat amb barret de copa. Darrere, asseguts, una senyora vestida de negre amb un gran barret de plomes i flors, al costat d'un senyor amb barbata i bigotis polits. Relotge de cadena penjant de l'armilla. Inicis de segle. En aquesta mateixa època, imatges semblants es podien aconseguir amb càmeres fotogràfiques situades als Champs Elysées de París, la Via Veneto de Roma o la Cinquena Avinguda de Nova York.

Casa Milà.

ARXIU

Com totes aquestes vies a les seves respectives ciutats, el passeig de Gràcia ha canviat. En algunes de les fotografies hi ha edificis que no reconeixem o bé noms de locals o cafès que no ens sonen de res. Tots aquests han desaparegut. Però ara n'hi ha d'altres. El passeig, els temps i la gent han canviat.

L'APARADOR D'UNA BARCELONA

Gaziel explicava una anècdota de quan

ell era petit sobre el passeig de Gràcia. Devien córrer els primers anys d'aquest segle, un dia que el petit Agustí Calvet anava pel carrer d'Ausiàs March agafat de la mà del seu pare, quan van veure una senyora espectacular meravellósament vestida i enjoiada que estava per pujar a un cotxe de cavalls. En passar-hi pel costat, Gaziel va sentir com aquella senyora deia al cotxer "Vinga, anem a fer el merda al passeig de Gràcia". Aquestes paraules, no gens pròpies d'una senyora, van deixar astorat Gaziel. La protagonista de l'anècdota, que no era una senyora, sabia molt bé el que es deia. Anar a fer el merda era anar-se a exhibir al passeig de Gràcia, i amb bona sort, cridar l'atenció d'algun senyor de posició. Si de tot plegat en sortia casori, més bé encara. L'anècdota de Gaziel ve a tomb per a explicar què significava el passeig de Gràcia aleshores. Una cosa només es convertia en important si es feia al passeig de Gràcia. Eren altres

El passeig de Gràcia i la Gran Vía cap a 1914.

ARXIU

temps, quan les coses anaven més a poc a poc i el passeig era freqüentat per escriptors i artistes que s'hi anaven a inspirar. Josep Carner té uns versos dedicats a les dames del passeig de Gràcia; Guerau de Liost també en va escriure i fins i tot Eugeni d'Ors explicava que Teresa, la seva Ben Plantada, s'hi passejava.

Al primer terç del segle XX el passeig de Gràcia tenia personalitat d'aparador i això era per causa de la seva ànima eminentment burgesa. Així, un passeig que segons Cerdà

havia de tenir tot de jardins arran de vorera va convertir-se en un passeig comercial, amb cases majestoses que s'obrien en aparadors a primera línia de carrer. Les grans famílies es disputaven els millors arquitectes de l'època, que treballaven a tot gas només amb un imperatiu: la casa que fessin havia de ser més espectacular que la del veí. Alguns dels exemples que han arribat fins avui són els edificis de l'illa de la discòrdia, la Ca n'Amatller, de Puig i Cadafalch, Can Lleó Morera, de Domènech i Muntaner, i Can Batlló, de Gaudí, l'arquitecte que també va deixar petjada arquitectònica en la famosa Pedrera o Can Milà. D'aquests anys també es conserven el palau Marçet, l'actual cinema Comèdia, que van fer construir els avantpassats dels Garriga-Nogués advocats.

Ara, la construcció d'aquestes joies a comportar l'enderrocament de cases que existien de la primera època del passeig. Entre altres edificis van caure a terra el

Teatre Líric que Evarist Arnús havia construït el 1881 o algun dels palauets que els aristòcrates havien manat construir a final del XIX. En definitiva, les cases modernistes no feien sinó marcar una època com les neo-clàssiques n'havien marcada una altra.

A banda cases, al passeig de Gràcia, s'hi van anar obrint locals que es convertiren en terreny abonat per a les tertúlies i les penyes.

Alguns d'aquests locals van ser el Tèrminus, al xamfrà del carrer d'Aragó, l'Euskadi

(que després de la guerra es va dir Navarra), i el cèlebre La Punalada, inaugurat amb el nom de restaurant Olímpic. I tots els locals, és clar, tenien els seus personatges. El del restaurant Olímpic era Santiago Rusinol, que va ser qui segons la llegenda, va rebatejar el local amb el nom de La Punalada. Els qui ho han sentit a dir, expliquen que Rusinol tenia el costum de no pagar mai. I la llista s'anava fent llarga. Quan venia un quadre, anava a un cambrer i li deia "vinga, ja em pots clavar la punyalada", o sigui, que es disposava a eixugar tots els deutes.

Però a banda els qui hi vivien i freqüentaven aquests locals, el passeig també era

un centre d'interès per als qui venien de la Ciutat Vella o dels barris de mar a xafardejar. Els "pobres" s'asseien i contemplaven la desfilada de cotxes de cavalls, amb cotxers i lacais amb barrets de copa. Alguns d'ells badaven però només a estones perquè la seva feina era al carrer: els cirabotes, els mossos de corda, les dides que passejaven els cotxets amb els plançons de les grans famílies.

Tota aquesta gent, que no tenia prou classe per a entrar al Tèrminus o a La Punalada –i a més, mai no se'ls hauria acudit–, es veien amb cor d'entrar al cafè del baixador del passeig de Gràcia, un cafè que a partir del 1939 va ser conegut com el Madrid-Barcelona. Aquest local és el supervivent de l'època més ferroviària del passeig, quan s'hi aturaven els trens de llarg recorregut que venien de l'estació de França. El carrer Aragó estava obert i els trens treien fum.

La vida del passeig tota aquesta època va ser més o menys a aquest ritme. Fins l'any 1939, quan el país i també el passeig de Gràcia van perdre la guerra.

APARADORS DE BOTIGUES

Després del malson bèl·lic i esvanida la república per sempre més, començava una dictadura. Gairebé tot

havia canviat.

La dècada dels 40 havia de ser la de la reconstrucció: el passeig de Gràcia i la ciutat, tot i el desconcert de la post-guerra,

Casa Batlló.

ARXIU

Casa Lleó Morera.

ARXIU

volien refer-se, tirar endavant. A poc a poc, però amb fermesa, les grans botigues barcelonines que als anys vint i trenta feien de la Ciutat Vella el centre comercial de la ciutat, es traslladen a les amplituds del passeig de Gràcia per créixer i prosperar. És el moment de Gales, Gonzalo Comella i Santa Eulàlia, Ca-

Els negocis, el comerç, els turistes: el Passeig de Gràcia, avui.

JORDI MORERA

miseria Bel, El Dique Flotante, Furest. Els aparadors dels comerços van tornar a tenir llum i semblava que el passeig de Gràcia revivia.

Per a aquesta nova època es van aixecar edificis de pretensions imperials i en alguns casos van mutilar algunes cases modernistes. Algunes de les cases de pisos veien com els creixien àtics d'alumini i vidre al capdamunt. La febre d'edificis alts i poderosos té a veure amb l'arribada dels bancs i caixes que, a poc a poc, i intentant copiar a escala un Wall Street o una city londinenca van anar donant pas al passeig de Gràcia dels negocis.

I si el negoci al passeig canviava, l'oci, en conseqüència, també. El passeig assistia a la ressurrecció d'històrics com la Punalada, el Tèrminus, però també veia com se'n creaven de nous, com el Salón Rosa, o el Kansas, un dels primers locals de regust més genuïnament ianqui: els autèntics sandvitxos dels EUA arribaven a Barcelona. De fet, era l'ona expansiva de mister Marshall que anava arribant en forma de donuts, electrodomèstics i més tard del 600.

SER CENTRIC O NO SER-HO

Finals de segle. Barcelona en colors i alta definició. Imatges en moviment del passeig de Gràcia. El trànsit va amunt i avall per la calçada central. La gent va de pressa. Hi ha joves i vells. Per les voreres, grups de turistes que miren a un cantó i altre: la Pedrera, Can Batlló. Saben que Gaudí va ser molt important. Potser la càmera recull algun dels actuals habitants del passeig de Gràcia, Xavier Bru de Sala que surt de casa. Carne Bravo, la viuda de Frederic Mompou que passeja. Per ells és important viure al Passeig de Gràcia, tot i

que el passeig no té res a veure amb el de les fotografies en blanc i negre. D'aquestes fotografies, en queden ara els descendents de les famílies que ara fa cent anys s'hi van instal·lar. Els uns no marxen del passeig perquè són massa grans per a canvis i els altres perquè continuen mantenint despatxos de

notaris, advocats i metges que van obrir els seus pares o avis: els notaris Roca-Sastre, els Garriga Nogués, que primer van ser banquers i després asseguradors, el jurista Vilaseca Marcat. Tots aquests hereus de la Barcelona en blanc i negre del primer terç de segle recorden ara tramvies i el carrer d'Aragó al descobert.

Joan Ricard Garriga Nogués, que no viu al passeig, sent encara alguna cosa quan camina per la vorera de davant el cinema Comèdia: l'edifici el va fer construir a principi de segle el seu avi, Ricard Margarit Calvet, un dels fundadors de Catalana de Gas. Però la generació actual dels Garriga Nogués ja no viu al passeig de fa anys i potser fins i tot prepara el seu segon èxode cap a Sant Cugat del Vallès des de Sarrià, Sant Gervasi o Pedralbes. Van ser precisament aquests barris els que van rebre les famílies que deixaven el passeig de Gràcia ara fa uns trenta anys.

El pes d'un passat lluminós, el de les llegendes que diuen que, a l'Hotel Majèstic, hi va dormir Mata-Hari, ha propiciat l'arribada al passeig d'alguns personatges que no hi tenien cap arrelament. Alguns d'aquests romàntics van ser, per exemple, Ferran Amat de Vinçon i el cineasta Josep Anton Salgot, director de *Mater Amatissima* i *Estación Central*. Un altre és Gabriel García Márquez que té pis al passeig, malgrat que no hi va gaire.

El passeig de Gràcia també s'ha convertit en l'espai que escullen les institucions per donar a la ciutat una imatge determinada. Actualment hi tenen la seu set consolats i cambres de comerç de diversos estats, el Patronat Municipal de Turisme es va instal·lar al principal de Can Lleó-Morera per estar a prop dels turistes.

Els negocis també hi continuen i encara que la febre bancària decreix per les fusions i les desaparicions de bancs, una multinacional del pes de la discogràfica Virgin's, ha decidit de muntar la seva parada al xamfrà dret del passeig amb la Gran Via.

Els qui viuen o treballen actualment al passeig estan d'acord que la gent hi "torna" i que la ciutat del 93 es fixarà per fi en aquesta via i li prestarà l'atenció que es mereix. Per això és urgent d'ordenar-la. I tenir en compte els detalls. Per exemple, reorganitzar el mobiliari urbà. Per exemple, que per un acabat d'una sortida de metro no es mutili cap més banc modernista de Falqués dels que hi ha al passeig. Si al Japó ho sabessin...

Xènia Bussé

Un diumenge al matí cap a l'any 1920: el Passeig de Gràcia, ahir.

INSTITUT MUNICIPAL D'HISTÒRIA